

Mary's weg

Van Liane Bredée – van Ginkel verschenen ook de volgende titels:

Het Dal der Liefde

© 2007, uitgave van Mijn Eigen Boek

ISBN: 9789059742109

Onze vlucht uit Breda

©2009, uitgave van Mijn Eigen Boek

ISBN: 9789059742338

De Brief

©2012, , uitgave van Mijn Eigen Boek

ISBN: 9789059742703

Duitse uitgaves:

Liebste, kleine Anna

©2017, tredition GmbH, Hamburg

ISBN: 9783743922075

Mai 1940, unsere Flucht aus Breda

©2020, BoD-Books on Demand, Norderstedt

ISBN: 9783751977500

Mary's weg

Een waargebeurd verhaal over
moed, veerkracht en het overwinnen
van obstakels

Liane Bredée – van Ginkel

Schrijver: Liane Bredée – van Ginkel

Coverontwerp: Caroline Leonhard

ISBN: 9789403806518

© 2025, uitgegeven via Bookmundo

Aan mijn lieve moeder Mary en mijn twee lieve dochters
Marianne en Caroline.

Voorwoord

Graag wil ik hier het verhaal vertellen over het leven van mijn moeder. Een vrouw die altijd al zeer zelfstandig en zelfbewust was in een tijd, waar dat voor vrouwen nog helemaal niet geaccepteerd was. Een bewogen leven in woelige tijden. Mijn vader noemde haar Mary maar eigenlijk heette zij Marianne.

Ik begin het verhaal ergens in haar derde levensfase, als mijn vader pas is overleden. Ze overdenkt haar leven, wat ze altijd voor zichzelf indeelde in drie periodes:

Periode 1: Voordat ze getrouwd was

Periode 2: Tijdens haar huwelijk

Periode 3: Weer alleen

Maar deze herinneringen aan het verleden worden telkens onderbroken door wat er in het heden met Mary gebeurt. En alles wordt afwisselend gezien door de ogen van Mary en die van mij, haar dochter.

Misschien dat haar vastberadenheid, wilskracht en doorzettingsvermogen een voorbeeld kan zijn voor anderen om ook in de moeilijkste omstandigheden de moed te hebben door te gaan.

Liane Bredée - van Ginkel

Inhoudsopgave

1	De storm.....	13
2	Overpeinzingen	17
3	De dag begint	27
4	Mary's jeugd.....	34
5	Het serieuze werkzame leven.....	38
6	Tussentijd.....	48
7	Terug in Duitsland	52
8	Het getrouwde leven in Breda.....	56
9	Gezinsuitbreiding en oorlogsdreiging	61
10	Niek wordt ziek – Liane gaat uit logeren	68
11	Liane wordt ziek – het sein voor de vlucht	71
12	De vlucht uit Breda begint	78
13	Tot Antwerpen.....	84
14	Het klooster in Sint Niklaas	91
15	Intermezzo.....	95
16	Drama in Sint Niklaas – tot na Duinkerken	100

17	Calais – het keerpunt van de reis.....	107
18	Luchtgevechten – Niek wordt onwel.....	114
19	De hel barst los – de brug bij Gravelines	119
20	Liane met vele anderen gewond in de kelder.....	128
21	Liefdevolle verpleging verzacht de ellende	135
22	Naar de overkant van het kanaal.....	145
23	Duits spreken – op weg naar Brouckerque	148
24	Een echt huis in Brouckerque.....	152
25	Opnieuw op de vlucht – een dokter voor Liane	155
26	Meer Duitsers, een nieuw huis en een auto	159
27	Terug naar huis.....	163
28	Oorlog – een nieuwe baan voor Niek – Hans wordt geboren	169
29	Bezoek aan Mary's ouders in Leipzig	177
30	Vrede.....	187
31	Poolse bevrijders	191

32	Hans wordt volwassen.....	194
33	Liane uit huis – eerst Mary, dan Hans in het ziekenhuis	202
34	Moeilijke beslissingen – Hans gaat uit huis	210
35	Alles verandert	216
36	Het grote gemis	219
37	Afscheid verwerken – Hans is weer thuis	224
38	De markt in Breda	228
39	Het begin van de volgende periode	232
40	Mary in het ziekenhuis - Hans ontmoet nieuwe vrienden.....	236
41	Een nieuw thuis voor Hans	242
42	Oude kerst herinneringen.....	245
43	De laatste jaarwisseling in Breda	249
44	Een nieuw begin	251
45	Op vakantie in Duitsland en Oostenrijk	256
46	Afscheid van het oude huis	261

47	Nieuwe plannen – verlangen naar verre familie	265
48	Een pelgrimstocht naar het oosten	271
49	De autobaan in de DDR	275
50	Eibau – het einddoel bereikt	278

Leipzig 1905: Mary gaat op weg

1 De storm

Mary lag stil in haar enorme echtelijke bed, eenzaam naar het geweld van de storm en de regen te luisteren. Het was toch angstig om zo alleen te zijn en al die verontrustende geluiden te horen. De regen kletterde onheilspellend tegen de deuren van het balkon en de storm rukte aan alles wat niet spijkervast zat om dat los te trekken en te vernielen. Een paar minuten geleden was het afdakje van de keuken er slachtoffer van geworden en kon de storm vrijelijk spelen met de gebroken golfplaten en ze verder kapot beuken.

Plotseling hoorde de aandachtige luisteraarster een geweldige knal. “Wat zou dit nu weer kunnen zijn?” dacht ze. Eerst tegen de morgen zou Mary pas durven gaan kijken. Ze vreesde – en dat werd later maar al te zeer bewaarheid – dat de storm het weer gemunt zou hebben op haar zo gekoesterde gebouwtje: het dakje tussen schuur en huis bleek inderdaad weer gesneuveld te zijn.

Gelukkig had ze een goede buurman. Hem zou ze wel weer moeten vragen haar te helpen. Hij zou het zelfs met veel plezier willen doen, daar was ze zeker van. Maar o, wat was het moeilijk om zo alleen te zijn en afhankelijk van anderen. Ze voelde zich zo gehandicapt sinds nu ook de tweede heup

door een prothese was vervangen. Over het algemeen ging het wel met gewoon lopen, maar de behendigheid van een normaal heupgewricht was ze toch kwijt. Niek, haar man, had de moeilijkheden altijd zo goed opgevangen. Zijn plotselinge dood was voor Mary haast niet te verwerken.

Met een weemoedige glimlach om haar smalle lippen dacht ze aan hem. Aan zijn lieve zorgzaamheid, bijna dag en nacht. Overdag ging hij eigenlijk bezorgd naar zijn baantje, dat hij na zijn pensionering als parttime boekhouder bij vrienden had aangenomen. Hij was te vitaal om al meteen stil te zitten. Hij was een zeer bezig mens. Steeds klaar om anderen te helpen. Iemand, die er met zijn 73 jaren nog best mocht wezen. Je zag zijn leeftijd niet aan hem af. Hij was bovendien een zeer innemende persoonlijkheid, die door zijn charme iedereen voor zich won.

Heel zijn wezen straalde een vriendelijkheid uit naar zijn omgeving, naar de mensen, met wie hij dagelijks in aanraking kwam. Maar de grootste liefde en zorg gold toch voor zijn vrouw, met wie hij al ruim 40 jaar getrouwd was en die hij liefhad boven alles. Ze hadden ook zoveel lief en leed samen gedeeld. Mary dacht er vaak aan hoe hij haar steeds, voor hij de deur uit ging, op het hart had gedrukt om vooral niet de keldertrap af of de zoldertrap op te gaan. Als ze iets nodig

had, moest ze hem maar bellen. Hij was dichtbij en op de fiets was hij zo weer bij haar. Natuurlijk had ze hem nooit gebeld, maar zich stiekem geoefend, héél voorzichtig, om toch al die trappen op en af te kunnen gaan. En nu was ze blij, dat ze hem met deze “ongehoorzaamheid” getrotseerd had. Als hij het had gemerkt was hij vast - uit liefde - heel erg kwaad op haar geweest. Maar nu moest ze wel!

Omdat ze toch niet meer kon slapen door al die gedachten was ze die morgen maar vroeg opgestaan. Dat ging niet zo snel. Eerst kon ze zich alleen maar héél langzaam overeind richten. Als ze dan eindelijk zat moest ze weer even rusten. Zittend op haar bed kleepte ze zich aan en schoof in haar schoenen. Omdat ze veel te veel moeite had met bukken droeg ze zowel 's zomers als 's winters geen kousen. Op het laatst was ze er tegen gehard. Ze greep haar stok die tegen het nachtkastje stond en zich langzaam overeind trekkend zocht ze voorzichtig haar weg naar de badkamer. Voor ze naar beneden ging om te kijken sloeg ze haar bed open. De storm was gaan liggen dus konden de slaapkamerdeuren ook wel open. Dat alles nam heel veel tijd in beslag. Want ze kon nog wel veel doen, maar slechts langzaam en met heel veel geduld. In de tuin zag ze dat het inderdaad die nacht wel erg tekeer was gegaan. Haar dakje kon ze nog niet zien, maar ze zou het beneden wel eens inspecteren.

Langzaam liep ze de trap af, nadat ze haar zoon Hans gewekt had en hem had gevraagd haar straks buiten te komen helpen. Toen ze, beneden gekomen, de buitendeur van de keuken had ontsloten en de ravage zag, zonk de moed haar wel in de schoenen. Even maar. Niet voor lang. Hans zou haar zo meteen komen helpen de eerste troep op te ruimen. Ze wachtte op hem en zette ondertussen water voor thee op. Daarna dekte ze alvast langzaam de tafel. Gelukkig maar dat ze Hans nog had; ze had een grote steun aan hem, hij was een echte lieverd, al was hij anders dan anderen.

Twee kinderen had ze gekregen. De oudste, dochter Liane, (schrijfster van dit boek) was pas na vier jaar huwelijk gekomen, nadat ze eerst een miskraam had gehad. En acht jaar na haar dochter was Hans geboren. Dat was precies een jaar na het begin van de oorlog. Op dezelfde dag dat ze hadden moeten vluchten, in 1940*.

* Zie mijn boek "Onze vlucht uit Breda"

2 Overpeinzingen

Ik, dochter Liane, was ondertussen al getrouwd en woonde ver weg. Nu had Mary dus alleen Hans nog in de buurt. Wat had ze verlangd naar een zoon! Toen ze trouwde had ze tegen haar vriendinnen gezegd: "Ik wil zeven zonen krijgen! Want met jongens kan ik het beste omgaan." Dat was immers ook zo. Als gediplomeerd kinderverzorgster was ze bij verschillende families in dienst geweest als gouvernante voor de kinderen. En meestal waren het jongens, die goede leiding nodig hadden. Niet in het minst bij de laatste familie, waar ze was geweest. Een adellijke familie, bij wie ze eerst vier weken op proef moest komen. Ze herinnerde het zich nog als de dag van gisteren. Ze kwam er binnen en vier paar kinderogen keken haar met onverholen nieuwsgierigheid en krijgslust aan. Ze was tenslotte al de zoveelste kinderjuf! Hoe vlug zouden ze haar weg kunnen pesten? Maar op de een of andere manier ontvingen ze haar anders dan de andere gouvernantes. Ze liet niet met zich spotten en had de wind er goed onder. Maar blijkbaar op een goede manier. Na twee van de vier weken werd ze al bij mevrouw de barones geroepen. Ze dacht: "ze wil me zeker kwijt". Maar tot haar verbazing zei deze goede dame: "En, Fräulein, hoe had U er over gedacht? Lukt het een beetje met de jongens?" Toen

Mary antwoordde: “Ik dacht van wel, het zijn lieve jongens en we kunnen goed met elkaar overweg” zei de barones: “Nu, wat zou U ervan denken als ik U de andere twee weken als proeftijd schenk en U vanaf nu in vaste dienst zou nemen?” Mary, die al gehoopt had en er ook van overtuigd was dat ze het met deze jongens redden zou, straalde van blijdschap. Ze hoefde eigenlijk nauwelijks te bevestigen dat ze het er helemaal mee eens was.

Wat ze al vermoed had: het gesprek was nog niet afgelopen of de kamerdeur vloog open en de jongens stormden binnen, vreugdekreten juichend: “Ze blijft! Ze blijft!”. En ze is daar ook vele jaren gebleven. Ze heeft de jongens geholpen om van ondeugende kinderen uit te groeien tot waardevolle volwassenen, die later hoge functies bekleedden.

Toen ze zo ver gekomen was met haar gedachten moest ze ineens ook aan haar eigen zoon denken. Wat was ze gelukkig geweest: eindelijk een eigen zoon! Toch was ze ongerust toen hij voor het eerst bij haar lag. De handjes waren mollig maar zo klein en ook de voetjes waren kleiner dan die van haar dochter Liane.

En toen ze het hoofdje bekeek... stonden de oogjes wel goed? Een golf van angst sloeg over haar heen, een verlamdend besef, even – haar kind was niet goed! Maar de mensen om

haar heen deden heel gewoon. Ze durfde het ook niet te vragen. Ze verstopte het angstige voor gevoel. Misschien verbeeldde ze het zich wel allemaal! Daar klampte ze zich aan vast.

Ze gaf zich maar al te graag over aan de roes van de felicitaties en gelukwensen. "Een zoon, wat geweldig!" "Dat wilde je toch zo graag?"

Ik was toen bijna acht jaar oud en ik was dol op Hans. Voordat hij geboren was had ik al van hem gedroomd. Ik was ervan overtuigd dat ik een broertje zou krijgen. Hoewel de baby er anders uitzag dan in mijn droom, was ik toch erg blij met hem. Hij was veel liever. Hij was net een levende pop, zo klein.

Ja, Mary vond ook, dat hij erg klein was. Maar hij was een hele lieve rustige baby. Hij huilde bijna nooit. Hij groeide wel dat eerste jaar, maar niet hard. Ook zijn vorderingen waren veel langzamer dan normaal. Maar de huisarts stelde haar gerust: "Och mevrouw, het ene kind groeit nu eenmaal veel vlugger dan het andere en jongens zijn nooit zo vlot als meisjes en daar vergelijkt u hem zeker mee." Daar kon ze het dus mee doen. Toch vertrouwde ze het steeds minder. Het angstige voor gevoel van een naderend onheil drong zich steeds sterker aan haar op. Tot ze het, hij was net een jaar

geworden, niet meer uit kon houden. Ze besloot zo maar uit zichzelf naar een kinderarts te stappen. En maakte een afspraak.

Met lood in haar schoenen, maar toch vastbesloten, belde ze aan bij de arts en werd naar de wachtkamer verwezen. Daar zat ze.

Ze voelde zich klein en probeerde (tevergeefs) haar aangeboren nuchterheid de boventoon te laten voeren, maar dat lukte niet. Allerlei gedachten spookten door haar hoofd. Ja ... nee... ja... nee... ja.....nee.....Wat zou hij zeggen? Wat zou het oordeel zijn? Zou hij ook niets zien? Dan kon ze het ook geloven. Aan die gedachte klampte ze zich vast, maar ergens in haar achterhoofd knaagde de angst. Eigenlijk voelde ze wel dat er iets mis was. Toch bedacht ze tegenargumenten. Een heel gesprek ontspon zich in haar hoofd. Toen werd ze gestoord door de assistente die haar kwam halen.

Ze duwde de kinderwagen voorzichtig de spreekkamer binnen. Uiterlijk kalm, onverschillig bijna; een harnas waarin ze haar angst wegstopte. Ze wilde haar baby uit de kinderwagen tillen en hem uitkleden voor het onderzoek. Ze zei nog: "Dokter, ik wil graag dat u mijn baby eens goed bekijkt".

De dokter zei echter: "Maar mevrouwtje, u hoeft hem heus niet uit te kleden. Laat hem maar lekker liggen. IK ZIE TOCH ZO DAT HET EEN MONGOOLTJE IS." .

Hij draaide zich om en liet haar staan in een vacuüm.

Op dat ogenblik stortte de wereld voor Mary in. Ze had het gevoeld, geweten, maar ze had zichzelf van alles wijsgemaakt. Allerlei argumenten bedacht om zichzelf moed in te spreken, dat ze het bij het verkeerde eind had.

Onmogelijk...

Nu was alle grond onder haar voeten weggeslagen. Ze voelde zich wegzinken. Heel in de verte hoorde ze de stem van de assistente: "Gaat het wel mevrouw? Gaat u toch even zitten." Ze merkte nauwelijks dat haar een stoel werd aangeschoven, dat ze een paar slokken water nam. Alles was wazig, ver, als in een mist.

Langzaam trok de nevel weg. En wist ze zich weer genoeg te herstellen. "O het gaat wel weer, dank u wel" zei ze stotterend tegen de assistente en de medische autoriteit die het vonnis zo achteloos geveld had.

Als in een droom pakte ze de kinderwagen en verliet het pand.

Ze dwaalde doelloos rond door de straten. Sloeg hoeken om, liep de ene straat in, de andere uit. Gedachten maalden door haar hoofd..

Mongooltje ... dus toch! – een ongelukkig kind - nooit leren – geen zoon, waar je later trots op kon zijn – wat zouden haar ouders zeggen? – Haar man! Zou de vader het kunnen verwerken? Wat moest ze tegen hem zeggen? Straks, als ze thuiskwam? Moest ze dan zeggen: "Alsjeblieft, je zoon is een mongool!"?

Nu moest ze hem vertellen, dat zijn vurige hoop op een gezonde zoon vervlogen was. Hoe zou hij hierop reageren? In haar verbeelding gebeurden de vreselijkste dingen. Bijna gek werd ze hiervan. Ze zag het niet meer zitten. "Ik kan niet meer, ik maak er een eind aan, ik loop het water in", dacht ze in wanhoop. Heel toevallig liep ze langs de singel, die de stad omringde. Ze reed het gras al op. De lichte glooiing van de oever af, naar beneden, steeds verder. Het water kwam dichterbij...

Toen, in een flits zag ze het beeld van haar dochtertje voor haar geestesoog. Ze zag het gezichtje met de donkere ogen haar aankijken. En plotseling wist ze dat ze terug moest. Ze had nog een taak: ze kon dit kind toch niet aan haar lot overlaten? Al was ze dan nog zo wanhopig? Hoe had ze... de

wereld draaide een halve slag. Ze zag in, dat ze zeer egocentrisch gedacht had.

Resoluut draaide ze de kinderwagen om. Het ging niet zo gemakkelijk tegen de helling op. Maar met veel moeite en wilskracht lukte het haar de wagen naar boven te duwen, naar het pad.

Ze ging even op een bankje zitten. Keek steeds om haar heen – nee, er waren gelukkig geen wandelaars in de buurt deze ochtend. Gelukkig had niemand haar dramatische poging gezien. Ze hoefde niemand tekst en uitleg te geven.

Zo zat ze dan een hele tijd te staren naar het vredig slapend jongetje, dat onbewust van het zojuist afgewende gevaar door – was blijven slapen. Zijn kleine knuistje tegen zijn mondje, het andere op zijn oortje. Plotseling werd hij zo maar wakker en keek zijn moeder aan. Het was of er in haar een snaar geraakt werd die heel zuiver en helder trilde. Het klonk in haar hart: "Ja, mijn jongen, jij kunt er niets aan doen dat je bent zoals je bent. Weet je, ik beloof je, dat ik je zal helpen zoveel ik kan en we zullen samen ons best doen om er iets van te maken, zoon van mij!".

Verbeeldde ze zich het of lachte hij echt tegen haar?

Langzaam, zich herstellend van de grote schok, liep ze weer terug naar huis.

Ze had nu een nieuwe taak voor ogen, een nieuw levensdoel.

De oude energie in haar had het gelukkig weer gewonnen.

Hoe dichterbij huis kwam, hoe concreter haar nieuwe levensweg zich voor haar uitstrekte. Haar grootste zorg was nu hoe haar lieve man zou reageren.

Niek zat thuis al ongeduldig op haar te wachten en toen hij haar aan zag komen, maakte hij haastig de voordeur open en hielp haar de kinderwagen naar binnen te brengen. Ze gingen samen de woonkamer in en namen plaats aan tafel.

“En, wat zei de dokter?” vroeg Niek. Er klonk spanning in zijn stem.

Mary raapte al haar moed bij elkaar en antwoorde: “Niek, we moeten sterk zijn. Het is zoals wij vreesden: Hans is een mongooltje! Dat heeft die dokter meteen gezegd. Ik was er kapot van. Maar op de terugweg heb ik heel hard lopen denken en ben tot de conclusie gekomen dat hier een taak voor ons ligt: we zullen alles in het werk stellen om hem een gelukkig leven te bezorgen, zoveel als we maar kunnen. Vind je ook niet?”

Ze zag de schok die haar woorden teweegbrachten in Niek's gezicht. Nu was alle hoop op een sterke zoon vervlogen. Zijn droom en vurige wens, dat het niet waar was wat hij gevreesd had, was vernietigd. Ergens werd er iets innerlijk in hem gebroken toen hij de gevreesde waarheid hoorde. Maar toch wilde hij Mary steunen op dit moeilijke moment in hun leven. Hij pakte haar hand en zei:

"We zullen er samen tegenaan gaan en ons best doen er iets goeds van te maken".

Toen slaakte hij een diepe zucht en trachtte over zijn teleurstelling heen te komen.

Ook hij had wel een sterk vermoeden gehad, maar zich aan het oordeel van de "deskundigen" gehouden en er zich bij neergelegd, denkend dat hij een verkeerd inzicht had. Hij was toch maar een leek. De hoop die het jaar door sterker was geworden, was nu dan volledig de bodem ingeslagen. Maar hij liet het tegenover Mary niet merken. Misschien beseftte hij het nog niet in zijn totale omvang, maar zou het later pas echt tot hem doordringen. Zo volledig als Mary het nu had geaccepteerd ZOU HIJ HET NOOIT KUNNEN. Hij zou dit kind nooit ten volle kunnen begrijpen, hoewel hij toch alle moeite deed om hem lief te hebben als een volwaardige zoon. Hoe geduldig hij ook met anderen omging, met dit kind bleef

hij de grootste moeite hebben. Maar dat liet hij aan niemand blijken. Hij heeft tot zijn dood, zo'n dertig jaar later, zijn uiterste best gedaan om Hans te beschermen en allerlei moeilijkheden op te lossen. Maar het grote verdriet bleef, al heeft hij ook veel vrolijke momenten met Hans gedeeld en hem goed beschermd en van alles gepoogd te ondernemen en te zoeken welke hulp er van buiten ook maar te krijgen was.

1. Liane en Hans in de tuin in Breda. ook al was Hans klein voor zijn leeftijd, hij deed dolgraag met alles mee.

3 De dag begint

Mary werd in haar overpeinzingen gestoord door Hans, die naar beneden kwam.

“Goeiemorgen, mam. Mag ik een boterham”.

“Dag jongen. Ja, we gaan zo eten. Daarna moet je me even helpen voor je weggaat. De storm heeft weer mijn dakje kapotgemaakt en we moeten samen even de rommel opruimen. Je weet, dat mamma niet zo goed kan bukken. Buurman moet me dan maar een keer komen helpen om de zaak wat steviger vast te maken en het dak te repareren.”

“Ja, storm hè vannacht. Ik kon niet slapen, zo’n lawaai! Ik zal mamma wel helpen.”

Hij kwam beneden en ging naar de eetkamer waar zijn schoenen netjes onder de stoel klaar stonden. Hij had zich al gewassen en ging zich nu scheren met een elektrisch scheerapparaat. Hij was daar heel trots op.

Zo zelfstandig had ze hem wel gekregen dat hij zichzelf kon verzorgen. Wel controleerde ze steeds of hij het wel goed gedaan had. Maar ze had hem ook geleerd zelf verantwoordelijkheid te dragen voor verschillende dingen. Daar plukte ze nu de vruchten van. Want nu zijn vader er niet

meer was, had hij een soort gevoel van plaatsvervanger gekregen.

"Ik ben nu de man in het huis", placht hij te zeggen. Met een air van: "Zo moeder, ik zal je wel beschermen en voor je zorgen." En hij deed er echt zijn best voor. Zo controleerde hij 's avonds het hele huis, of alle lichten uit waren, alle deuren op slot. Precies zoals zijn vader dat altijd had gedaan.

Hij kon het echter ook nog altijd niet goed verwerken dat de dood hem zo dichtbij gekomen was. Vaak zei hij: "Erg hè, mijn vader dood." Hij vertelde er vaak over tegen bekenden of zelfs ook vreemden. "Ik ben mee geweest, met de auto. Naar het crematorium in Rotterdam. Hij is verbrand. Erg hè?". Dan schoten de tranen hem in de ogen, want al had hij nooit zo'n innige band met zijn vader gehad als met zijn moeder, toch had hij, op zijn manier, heel veel van hem gehouden.

Ze waren een hechte familie geweest waar eigenlijk geen afbreuk aan gedaan moest worden. Ze konden het zich ook niet voorstellen dat er iemand weg zou kunnen vallen. En als in de oorlog de V-1's, de vliegende bommen over kwamen en ze het geluid ineens niet meer hoorden, dan baden allen diep in hun hart: "Val alsjeblieft ver buiten neer of zo dat we er allemaal tegelijk aan gaan!"

Dat zijn zusje op een dag getrouwd was en wegging had hij ook niet goed begrepen. Maar gelukkig had zijn zwager hem vanaf het begin van de kennismaking met de familie volledig geaccepteerd en hij hoorde er als het ware helemaal bij: ze waren in de ogen van Hans nu dan ook “met zijn drieën getrouwd”. Zo behield hij de band onderling.

Steeds zocht hij een manier om al zijn vertrouwde mensen in zijn kringetje te behouden. Daar voelde hij zich veilig bij. Alles moest zijn geordende verloop hebben; anders was hij uit zijn evenwicht gebracht.

Daarom hield hij zich ook elke dag aan hetzelfde ritueel: ‘s Morgens, wanneer hij wakker werd, als iedereen nog sliep, vroeg hij: “Mam, mag ik WC?” Hij wachtte eerst op bevestigend antwoord voor hij ook echt ging. Vroeger, toen zijn zus nog thuis woonde, sliep hij met haar op de bovenste verdieping, in een afgesloten hoek van de zolder, naast haar kamer. Maar na een tijdje had hij een etage lager een eigen kamer gekregen. Waar hij heel trots op was. Hij mocht die ook zelf inrichten met platen en snuisterijen.

Hij trok de WC ook nooit door voor hij ook op zijn vraag: “Doortrekken?” een bevestigend antwoord had gekregen. Want hij hield rekening met de mensen om hem heen. In de nacht of als het heel vroeg was, zou het de burens wel eens